

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za socialno delo

Topniška 31
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: 01 280 92 40
faks: 01 280 92 70
vssd.dekanat@uni-lj.si

Tržaška 2
p.p.900, 1001 Ljubljana
tel: 01/426 95 60, 426 95 61
fax: 01/426 13 89
drustvo.pd@guest.arnes.si
www.drustvo-dpd.si

Mnenje o programu »Mladinske delavnice« ter o usklajenosti le-tega s strateškimi cilji, vrednostnimi okvirji in predvideni ukrepi s Programom za otroke in mladino Slovenije 2006-2016

1. Predstavitev programa Mladinske delavnice

Program »Mladinske delavnice« (v nadaljevanju MD), ki ga načrtuje, organizira in izvaja Društvo za preventivno delo (v nadaljevanju DPD), v sodelovanju z mrežo sodelavcev v lokalnih skupnostih (Centri za socialno delo, Mladinski centri in lokalna društva), sodi v preventive socialnovarstvene programe.

Osnovni namen tega programa je vzpodbujanje in krepitev posameznikovih osebnostnih in socialnih sposobnosti, dejavnikov osebnostne rasti in razvoja ter kakovosti življenja in usposobljenosti, da samostojno in uspešno razrešuje svoje psihosocialne težave, stiske in krize. Program, ki se že več kot desetletje izvaja po celi Sloveniji, je namenjen celotni populaciji mladostnikov v starostnem obdobju od 13. do 15. let, posebej pa tistim, ki imajo že izražene težave v razvoju, na način, ki ne zahteva kurativno oz. terapevtsko obravnavo. To so učenci sedmih in osmih razredov osemletke ali učenci osmih in devetih razredov devetletne osnovne šole. Strokovnjaki v DPD so se za to populacijo najstnikov odločili na podlagi znanstvenih in strokovnih spoznanj, vključno z opiranjem na rezultate domačih in tujih raziskav, in sicer prepričani, da lahko z ustrezno intervencijo vplivajo na tok psihosocialnih razvojnih procesov. Mladostniki nižje starosti (med 10-im in 13-im letom) se neustrezno

odzivajo na program, saj njegove vsebine zanje zaradi njihovih psihosocialnih razvojnih lastnosti še niso aktualne. Najstniki od 13. do 15. leta so za vsebine MD že nadvse dovzetni. Hkrati pa so to učenci osnovnošolske starosti in zato zlahka dostopni in dosegljivi za delovanje v preventivo socialnovarstvenem smislu – kar je s strani DPD in njihovih sodelavcev s pridom izkoriščeno, ne le kot podlaga za znižanje stroškov neposredne izvedbe programa, temveč kot okvir za socialno angažirano in preventivno delovanje, s katerimi se želi doseči sinergični efekt s sistemom vzgoje in izobraževanja.

Program MD je vsebinsko naravnan v smeri krepite in »opremljanja« mladostnikov, da bodo samostojno sposobni učinkovitega obvladovanja čim več protislovij, konfliktov, stisk in kriz ter drugih pritiskov vsakdanjega življenja. V ozadju sistematično premišljenega programa, ki je zapisan in obravnavan tudi v več strokovnih člankih, raziskovalnih poročilih in nenazadnje v priročniku, namenjenem izvajalcem, so mnoga relevantna družboslovna spoznanja o socializaciji, dejavnih tveganja in drugih razlagalnih konceptih, s katerimi poskušamo čim bolj celovito opredeliti mladost kot družboslovno kategorijo. Mladostniki v okviru programa MD soustvarjajo dejavnost. Torej so aktivni udeleženci, ki skupaj z obema voditeljema izvajajo zastavljeno dejavnost.

Program MD je naravnan izrazito izkustveno in interaktivno, hkrati pa omogoča refleksijo doživetega. Oprt je na vse ključne vidike odraščanja. Tako posamezne teme delavnic sistematično obdelajo vse vsebinske sklope. Program je naravnan kot PRIZADEVANJE ZA (vključenost posameznika v skupnost, izgradnjo učinkovitih življenjskih slogov, ustrezne samopodobe itd.) in ne izključno kot BOJ PROTI (uporabi ali zlorabi omamnih sredstev, neustreznim življenjskim slogom itd.). Mladi se torej učijo in seznanjajo z ustreznimi ravnanji, ne pa jih zgolj opozarjajo o nevarnostih, čeprav je preprečevanje nezaželenega in za zdravje in razvoj škodljivega ravnanja eden temeljnih ciljev, ki ga želijo doseči izvajalci programa.

Program so na izvedbeni ravni strokovnjaki v DPD razslojili na tri dimenzije: na informativno-propagandno dejavnost, vzgojno-preventivne dejavnosti in na izobraževalno dejavnost. Z informativno-propagandno dejavnostjo želijo ustrezno in pravočasno obveščati in ozaveščati uporabnike o nevarnostih tveganega ravnanja in o možnostih drugačnega odzivanja. S tem želijo prispevati h krepitevi ustreznih vrednot, stališč, strategij ravnanja, ki so koristne za rast in razvoj posameznika, skupin in skupnosti, istočasno pa opremiti uporabnike z ustreznimi informacijami in znanji za ravnanja, s katerimi se bodo izognili za zdravje in razvoj tveganemu vedenju.

Vzgojno-preventivne dejavnosti temeljijo na izkustvenem in socialnem učenju in so naravnane k vzpodbujanju rasti in razvoja ter h kreptitvi notranjih moči posameznikov. Tako je ena od pomembnih razsežnosti programa MD učenje ustreznih socialnih spretnosti in komunikacijskih veščin, pridobitev ustreznih strategij za obvladovanje stisk in kriz, kot tudi pridobitev rezilientnosti (resilience) oz. osebnostne prožnosti in »žilavosti«, ki vključuje tudi odpornost na za zdravje in razvoj škodljivih vzorcev vedenja ali strategij ravnanja.

V okviru izobraževalnih dejavnosti mladostnike sistematično poučujejo in jim posredujejo znanja o posameznih zanje pomembnih vsebinah. To so vprašanja omamnih sredstev, seznanjanje s tveganji ob spolni aktivnosti itd..

Udeleženci programa MD se s temi vsebinami seznanijo skozi konkretne programske sklope: problemi v zvezi z izgradnjo slike o sebi (samopodoba), problemi v zvezi z odnosi v družini in s starši, problemi v zvezi z odnosi v vrstniški skupini, problemi v zvezi s šolo, z učenjem in s profesionalno orientacijo in problemi v zvezi z izgradnjo spolne identitete in s spolnostjo. Zdi se nam pomembno poudariti, da so razvidno vključeni vsi dejavniki tveganja, ki jih opredeljujejo različni strokovnjaki.

DPD tudi načrtno in sistematično spremlja učinke izvedbe programa MD. To počnejo sami z vsakoletnimi evalvacijami, hkrati pa vabijo tudi zunanje strokovnjake, ki izvajajo tudi večletne raziskovalne projekte. V enem od njih, pod vodstvom dr. Bojana Dekleve, so recimo potrdili, da se učinki primarno preventivnega delovanja projekta MD v Sloveniji ujemajo z učinki podobnih projektov, ki se izvajajo v tujini.

Raziskave kažejo pozitivne učinke tako pri uporabnikih, torej udeleženih mladostnikih, kot pri izvajalcih, ki so ustrezno usposobljeni prostovoljci, večinoma študentje, kot tudi na ravni udeležene osnovne šole.

Na koncu, vendar ne nazadnje, je spet in znova pomembno opozoriti, kar konstantno izpostavljajo tudi drugi strokovnjaki, da je bilo nič kolikokrat dokazano, da ima dejavnost primarne preventive, v katere okvir sodi tudi program MD, pozitivne finančne učinke. Je namreč cenejši od drugih, kurativno naravnanih ukrepov in programov. S tem nočemo reči, da so kurativni programi nepotrebni ali ekonomsko neupravičeni. Hočemo pa poudariti, da so primarno preventivni programi naravnani v izboljšanje kakovosti življenja in zmanjšanje tveganj za posameznikovo zdravje in psihosocialno funkcioniranje, posledično tudi za njegovo rast in razvoj.

2. Usklajenost programa Mladinske delavnice s smernicami Programa za otroke in mladino za obdobje 2006 – 2016

Že zelo površen pogled na program MD in smernice Programa za otroke in mladino za obdobje 2006 – 2016 (POM) Vlade RS pokaže, da so cilji v veliki meri enaki, posebej v delu POM-a, ki govori o duševnem zdravju, odvisnosti od psihoaktivnih substanc in socialnem varstvu.

Četrty sklop drugega poglavja dokumenta POM, na primer, pravi, da ima »Vsak otrok pravico do življenja, osebne in socialne varnosti, rasti in zdravega razvoja.« (Program za otroke in mladino..., 2006: 6). Cilji programa MD, ki smo jih v prvem delu tega mnenja na kratko že navajali, pa so eksplicitno naslednji: »Širjenje razvojnih in socialnih možnosti za uspešno obvladovanje razvojne krize adolescence ter krepitev razvijanja ustreznih miselnih, vedenjskih in vrednostnih vzorcev in znanj za samostojno in kompetentno reševanje svojih socialnih problemov in stisk. Krepitev osebnostnih potencialov in notranjih moči posameznikov in skupin, ki so v prid progresivnemu razvoju (v smeri formiranja zdrave, zrele in socialno kompetentne osebe) in ki so hkrati ovira pri razvijanju odvisnosti in odklonskosti pri mladih. Delovanje v smeri ustvarjanja vzdušja in vrednostnega ambienta v lokalni in širši socialni skupnosti, ki bi bilo pozitivno naravnano do zdravja, zdravih življenjskih stilov, tolerance, solidarnosti in medsebojnega sodelovanj in pomoči, pri čemer se daje prednost vrednotam, kot so: sprememba, nestereotipno vrednotenje življenjskih možnosti, odgovornost za svoje lastno življenje, opiranje na lastne moči ter pogum biti avtentičen in edinstven...« (Evalvacijsko poročilo 2006: 5).

Program MD te cilje tudi dosega, o čemer pričajo raziskave in interne evalvacije izvajanja programa.

Dokument POM nadalje pravi: »Vsi otroci pa morajo biti deležni tudi ustrezne vzgoje, ki bo razvijala njihovo splošno kulturno raven in jih usposobila, da bodo na osnovi enakih možnosti razvili svoje sposobnosti za lastno presojo, čut moralne in socialne odgovornosti in s tem postali odgovorni in koristni člani družbe. Prav tako moramo otrokom zagotoviti možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa, igro, kulturno udejstvovanje in razvedrilo, ki so sestavni del vzgoje.« (Program za otroke in mladino..., 2006: 6). Program MD dobesedno udejanja tudi ta načela. S primarno preventivno naravnanošjo želi zaobjeti celotno populacijo mladostnikov obeh spolov, vseh etničnih pripadnosti in prepričanj, v starosti od 13 do 15 let.

Tako so lahko res vsi otroci deležni ustreznih programov, ki razvijajo ali prispevajo k razvijanju njihove splošne kulturne ravni in ki jih usposablajo, da bodo na osnovi enakih možnosti razvili svoje sposobnosti za lastno presojo, čut moralne in socialne odgovornosti in s tem postali odgovorni in koristni člani družbe.

Program MD lahko umestimo tudi v okvir kakovostnega preživljanja prostega časa, igre, kulturnega udejstvovanja in razvedrila.

Ugotavljamo lahko torej popolno ujemanje smernic dokumenta POM s programom MD.

Enajsti sklop omenjenega drugega poglavja dokumenta POM nadalje pravi: »Na državni in lokalni ravni mora biti sprejet nacionalni konsenz o celoviti, proaktivni in kontinuirani družbeni politiki do in za otroke, kakor tudi do in za mladino, pri oblikovanju in uresničevanju katere morajo partnersko sodelovati državne institucije, civilna družba, posamezniki, družine in otroci ter mladi sami.« (ibid: 7). V tem duhu mora biti torej tudi DPD udeležena in dejavno vključena v omenjeno načrtovanje družbene politike do in za otroke ter do in za mladino. Program MD in nasploh dejavnost DPD pa, kot smo že nekajkrat pokazali, predvideva in udejanja participacijo, torej aktivno sodelovanje mladih pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti zanje. Mladi so torej lahko v okviru programa MD dejavni udeleženci pri oblikovanju celovite, proaktivne in kontinuirane družbene politike do in za otroke, kakor tudi do in za mladino.

Drugi del enajstega sklopa drugega poglavja dokumenta POM se glasi: »Vključeni morajo biti vsi, odgovorni akterji – družine, vrtci, šole, socialni servisi, zdravstveni domovi, kulturne organizacije, lokalne skupnosti in nevladne organizacije. Njihovo partnerstvo in sodelovanje, oblikovanje integralnih mrež in programov je bistvenega pomena pri učinkovitem izvajanju te politike« (ibid). Vlada RS torej natančno ugotavlja, da morajo biti v načrtovanje družbene politike do in za otroke ter do in za mladino vključeni vsi relevantni akterji, v obravnavanem primeru nevladne organizacije, med katere, po našem mnenju, sodi tudi Društvo za preventivno delo s svojim programom »Mladinske delavnice«. Njihovo partnerstvo in sodelovanje, torej partnerstvo in sodelovanje DPD-ja, je bistvenega pomena pri učinkovitem izvajanju te politike.

Skratka, že na podlagi doslej povedanega je več kot dovolj jasno, da je Društvo za preventivno delo nujno potrebno še bolj pritegniti k partnerstvu in sodelovanju pri načrtovanju in sprejemanju nacionalnega konsenza o družbeni politiki do in za otroke in mladino. Ob tem pa se, kot lahko preverjamo tudi z natančnejšim pregledom, program »Mladinske delavnice« DPD-ja v celoti ujema z načeli Programa za otroke in mladino 2006 – 2016 Vlade RS.

Le nekaj primerov:

- Dokument POM navaja v eni od točk naslednji cilj: »Zagotavljanje možnosti za zdrav psihosocialni razvoj, krepitev duševnega zdravja ter zmanjšanje samomorilnosti med otroki in mladino« (Program za otroke in mladino..., 2006: 9). Menimo, da je že v prvem delu tega mnenja dovolj razvidno navedeno, da je en od vidikov programa MD natanko takšen.
- Strategije, ki jih predvideva dokument POM, torej: »...v tem kontekstu je pomembna priprava programov za spodbujanje in izboljšanje odnosov z vrstniki, učenje socialnih veščin, sposobnost obvladovanja konfliktov, spoprijemanja s težavami pri otrocih in mladini...« (ibid), se popolnoma ujema s tistim, kar se načrtuje v okviru programa MD, sicer za segment populacije mladih, starih od 13 do 15 let. Pravzaprav se nam zdi, da bi lahko bil eden od možnih načinov operacionalizacije pričajoče strategije POM-a aplikacija programa MD na nižje oz. višje starostne skupine, seveda z ustreznimi spremembami na vsebinskem področju.

Takih povezav in ujemanj med Programom za otroke in mladino... Vlade RS in projektom MD najdemo še celo vrsto.

- Recimo strategije v zvezi z obravnavo nasilja nad otroki: »V šolah je treba povečati vsebine vzgoje za zdravje in možnosti, da bodo osveščeni otroci in mladi živeli zdravo in se naučili komunicirati brez nasilnih dejanj« (ibid: 11). Program MD je gotovo ena od takih vsebin. Nadalje: osveščanje mladine glede zdrave spolnosti in načrtovanja družine (ibid). En od pomembnih vsebinskih sklopov projekta MD je prav tovrstno osveščanje.

Naj v okviru tega mnenja navedemo le še naslednje povezave med Programom za otroke in mladino... Vlade RS in projektom MD: V zvezi z zagotavljanjem kakovostne vzgoje otrok za medsebojno strpnost, zmanjševanje neenakosti v družbi in spoštovanjem različnosti in

človekovih pravic predvideva dokument POM tudi naslednje strategije: »Vzpodbujati programe in projekte, ki spodbujajo ustvarjalnost in inovativnost mladih. Krepi socialno-integracijsko vlogo šole z vključevanjem različnih programov v vrtce in šole, ki prispevajo k razvoju in krepitvi socialnih veščin in hkrati z vključevanjem temeljnih civilizacijskih vrednot v programe vrtcev in šol« (ibid: 14).

Projekt MD je gotovo natanko en od tovrstnih programov, ki prispeva k razvoju in krepitvi socialnih veščin.

Tudi naslednja strategija, ki jo predvideva dokument POM, je take vrste: **»V okviru centrov za socialno delo je treba krepiti ustvarjanje podpornih socialnih mrež in spodbujati preventivne socialnovarstvene programe«** (ibid: 15).

Ni odveč navesti še naslednjo strategijo: »Omogočiti in spodbujati pluralnost izvajalcev« (ibid).

To kratko primerjavo načel Programa za otroke in mladino Vlade RS in programa MD sklenimo z naslednjimi navedbami. Dokument POM v sklopu obravnave t.i. 'otrok z odklonskim vedenjem' navaja naslednji cilj: »Temeljni cilj na področju dela z otroki in mladino z odklonskim vedenjem **je ustvariti pogoje, da ti otroci pridobijo znanje, izkušnje in možnosti, da spremenijo svoje vzorce vedenja in se na ta način vključijo v vrstniško in širše socialno okolje**«/poudarjeno v izvorniku/ (ibid: 20). Pridobivanje tovrstnega znanja, izkušenj in možnosti, da spremenijo svoje vzorce vedenja in tudi vključevanje v vrstniško in širše socialno okolje omogoča tudi program MD. Namreč, v praktični strategiji izvajanja programa je poudarjena pomembnost vključevanja v program najstnikov, ki imajo že izražene težave pri odraščanju, in sicer na podlagi ocene svetovale službe OŠ, v kateri se ta program izvaja.

V tej točki bomo zaključili pričujoče mnenje s sklepno ugotovitvijo, da je program »Mladinske delavnice« Društva za preventivno delo en od najbolj celovitih, sistematičnih, premišljenih in dorečenih preventivnih programov te vrste v Sloveniji. Je preverjen, utečen in že sedaj zastavljen tako, da lahko takoj začne z udejanjanjem navedenih smernic, ciljev in strategij Programa za otroke in mladino Republike Slovenije.

Citirano gradivo:

1. Evalvacijsko poročilo o izvedbi projekta Mladinske delavnice v šolskem letu 2005/06, Društvo za preventivno delo, Ljubljana, 2006.
2. Program za otroke in mladino 2006 – 2016. Republika Slovenija, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana, 2006

As. Dr. Milko Postrak, področje Socialno delo z mladimi

V Ljubljani, dne 25. maja 2007

